

Юркевич Олена Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: olenayurkevych@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4023-4624>

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ЗАКОНОДАВЧОМУ ПРОЦЕСІ (НАУКОВО- ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ)

У статті розглядається проблема удосконалення законодавчого процесу, його демократизації та раціоналізації. Пропонується введення в законодавчу експертно-логічну практику логічної експертизи. Досліджується методологічний арсенал загальнологічного знання та юридичної логіки для залучення до науково-методологічних засад логічної експертизи законопроектів. Проводиться більш чітке розгалуження сфер лінгвістичної та логічної експертизи.

Ключові слова: законодавчий процес, юридична техніка, логічна експертиза, принцип логічності, логічний метод, логічне моделювання, логічне тлумачення.

Раціональність права відкривається
через аналітичну філософію і логіку.
Євген Булигін

Постановка проблеми. Розвиток України як демократичної правової держави пов'язано з постійною інтенсифікацією законодавчого процесу, удосконаленням національного законодавства з метою наближення його до європейських стандартів. Підготовка законодавчих актів є складним тривалим процесом, який постає як нормативно регламентована сукупність послідовних дій щодо розроблення, прийняття / зміни законів та інших законодавчих актів, а також їх оприлюднення. В Україні цей процес здійснюється в політичному контексті, конфліктний характер якого впливає на порядок проведення відповідних законодавчих процедур та якість їх результату, часто-густо створює ситуацію домінування політичної доцільності над принципом верховенства права. Крім того, простежується недостатня упорядкованість законодавчої діяльності, що призводить до надзвичайно низького коефіцієнта ефективності урядових законопроектів – 25% схвалених актів від загальної кількості зареєстрованих, а також порушення Регламенту ВРУ, балансу законопроекту на етапі його підготовки тощо [10, с. 4].

Складовою законодавчого процесу є експертна діяльність. Але серед ключових проблем постають, зокрема: «...фактична відсутність системи моніторингу, оцінки та перегляду ухвалених рішень; відсутність стратегічного планування в процесі вироблення політики; недостатній рівень координації законодавчої та виконавчої гілок влади в законодавчому процесі; номінальна роль документів, які покликані забезпечити передбачуваний та плановий законодавчий процес» [10, с. 5]. Окрім того, депутатами системно ігноруються висновки експертних підрозділів Апарату ВРУ або законопроекти ухвалюються всупереч цим висновкам. Згідно з Регламентом Кабінету Міністрів, структурні підрозділи Уряду також повинні здійснювати аналіз та оцінку реалізації законів, але така практика є несистемною. Це свідчить про те, що законодавчий процес в Україні має часто непередбачуваний і хаотичний характер, а закон приймається незбалансованим, що дає підстави його відхилити. Проблеми конфліктності законодавства, юридичної невизначеності, багатозначності окремих нормативних приписів, моральної застарілості або дублювання правових норм потребують окремого дослідження та практичного вирішення. Однак дотепер не ухвалено Закону «Про закон та законодавчу діяльність», або Закону «Про нормативно-правові акти», у якому мають бути встановлені правила підготовки, узгодження, реалізації, моніторингу та оцінки законодавчих актів та їх упровадження в законодавчій діяльності.

Демократизація правових процесів проходить у багатьох аспектах, зокрема вона характеризується частковим перерозподілом влади, делегуванням владних повноважень іншим суб'єктам права – громадянам та громадським інститутам і організаціям тощо. Розширення прав людини здійснюється і у сфері правотворчості та законодавства, зокрема й за рахунок розвитку експертної сфери, до якої залучаються науковці, громадські та державні науково-дослідні інститути. Це дає можливість більшої активізації та зростання суспільної правосвідомості та відповідальності за рахунок безпосередньої участі різних суб'єктів права у правотворчості та законодавчому процесі, зокрема контролі, моніторингу та експертній діяльності. Розвиток видів експертиз, удосконалення методології та методики експертної діяльності у законодавчому процесі сприятиме підвищенню якості законопроектів, більшій стійкості демократичної правової системи.

Вирішення багатьох проблемних питань законодавчої діяльності пов'язано з необхідністю дотримувати елементарної логіки як у формуванні нормативного акта, так і в його упровадженні, включаючи процедуру розгляду законопроектів. Дивно, але серед наявних видів експертиз у законодавчому процесі немає *логічної експертизи*, яка б мала бути однією з основних та виконувати функцію оцінки законопроекту на формальну правильність, його несуперечливу позицію в системі права. Логічні вимоги

повинні бути законодавчо визначеними й щодо перебігу всього законодавчого процесу, де повинні виконуватись на рівні правових зобов'язань вимоги логіки, й щодо системи права в цілому. І хоча є певна регламентація порядку проведення правової експертизи, що закріплюється певними законодавчими актами в національному законодавстві України, «проте уніфікованого підходу до цієї процедури не закріплено в жодному з них» [4, с. 12]. Логіка могла би виконати свою традиційну функцію узагальнення, на її підставах потрібно здійснювати проведення логічних операцій зі структурного аналізу та критичної оцінки, визначення принципів та структурної організації уніфікованої моделі щодо процедури проведення експертиз тощо. Окрім того, логічна оцінка потрібна і на прикінцевому етапі проведення експертиз нормативного акта в законодавчій діяльності для утворення комплексного і системного бачення її результатів. Отже, розроблення методології проведення логічної експертизи в законодавчому процесі, встановлення загальносоціального та юридичного значення логіки у процесі створення законопроектів постає як окреме наукове завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема логічної експертизи у сфері законотворчості є новою. Проте дослідники ставлять споріднені питання щодо концепції законодавчого процесу «від початку до кінця» (О. Заславський, О. Хоруженко), засадничих принципів правотворчої діяльності (В. С. Ковальський, І. П. Козінцев, В. П. Плавич, С. В. Плавич [14]), стадій законодавчої процедури (О. В. Петришин) [9], юридично-технічної досконалості нормативно-правових актів (В. І. Лебеденко), загальних характеристик експертного рецензування (Ю. М. Грошевий, М. В. Цвік, В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.), комплексної експертизи законопроектів (Погребняк Н. С.), дослідження окремих видів експертиз (А. А. Єзеров, В. І. Захарова, О. Моїсєєв, Ю. Прадід, І. І. Онищук), методики проведення правової експертизи законопроектів [13], теоретичних та практичних аспектів законопроектів у контексті законотворчого процесу (О. В. Богачова, О. Л. Копиленко, В. М. Косович, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабінович, А. О. Селіванов, В. Ф. Сіренко), логіки правових систем (Є. В. Булигін) [5; 6], експертних методів, у тому числі логічного та герменевтичного (В. С. Ковальський, І. П. Козінцев, О. М. Юркевич) тощо.

Авторка цього дослідження при обґрунтуванні власної точки зору враховувала комплекс проблемних питань, пов'язаних з експертизами нормативно-правових актів, як правових, так і інших видів.

Формулювання цілей. Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування необхідності введення логічної експертизи в законодавчій процес, розширення обсягу методологічного ресурсу логіки у сфері права як основи методик її практичного упровадження задля забезпечення незалежної оцінки

раціональної складової законопроектів та більшої досконалості їх системного упорядкування.

Виклад основного матеріалу. Процедура ухвалення закону складається з певних стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій. Серед стадій законодавчого процесу є: передпроектна, проєктна та стадія ухвалення законопроекту, а також засвідчувана та інформаційна стадії. На проєктній стадії виникає необхідність систематизації та моніторингу підготовки нормативно-правових актів. Кожна законодавча ініціатива повинна мати висновок моніторингу та оцінки реалізації закону. Інакше ініціатива може мати непередбачувані наслідки, призвести до збільшення кількості зареєстрованих законопроектів, неефективного використання ресурсу комітетів та експертних підрозділів Апарату ВРУ. Здійснюється також і наукова експертиза в наукових установах, де проводиться експертиза актів законодавства щодо відповідності їх Конституції України та законам України. Експертна діяльність є частиною наукового забезпечення правотворчого та законодавчого процесу¹. «Науково-правова експертиза є результатом доктринального (наукового або академічного) тлумачення, що здійснюється науковцями та науковими установами» [15, с. 44].

Нормативну базу з питань експертизи законопроектів становлять закони України та нормативні акти, зокрема: Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», постанови Кабінету Міністрів України «Порядок проведення органами виконавчої влади антидискримінаційної експертизи проєктів нормативно-правових актів» від 30 січня 2013 р. № 61, «Порядок проведення гендерно-правової експертизи» від 28 листопада 2018 р. № 997, «Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів» від 21 листопада 2000 р. № 41 тощо.

Зasadничими принципами правотворчої діяльності є верховенство права, демократизм, гуманізм, законність, а також – *професійність* [11; 14], на яку акцентуємо увагу в цьому дослідженні. З юридичної точки зору експертизи законопроектів поділяються на обов'язкові та необов'язкові. Серед обов'язкових виділяють: наукову (або комплексну науково-правову експертизу) та безпосередню юридичну експертизу. Крім цього, обов'язковим видом перевірки законопроектів є редакційне опрацювання. До необов'язкових експертиз відносяться: наукове дослідження, наукове опрацювання, інформаційне дослідження та ін. Окремо виділяють також «спеціалізовані» види експертиз законопроектів: гендерно-правову, антидискримінаційну, екологічну, анти-

¹ Законодавчий процес є юридичним поняттям, не тотожним щодо поняття законотворчості, яке розуміється як загально соціальне явище. Значення логіки є безперечним у сфері розуміння обох понять. Відмінність у використанні логічного арсеналу може бути тільки у площині встановлення процесуального порядку та легалізації логічної експертизи.

корупційну, лінгвістичну тощо [7, с. 156–157]. Класифікації експертиз, які знаходимо в наукових дослідженнях, різняться за своїми підставами. Залежно від суб'єктів, що ініціюють або здійснюють експертизи, виділяють громадську, державну та міжнародну експертизи. На підставі мети розрізняють попередню, первинну, повторну, додаткову та контрольну експертизи. Серед експертиз, що відрізняються за галузями знань, існують: правова (у тому числі кримінологічна), філологічна (у тому числі лінгвістична), технічна, економічна (у тому числі фінансова), екологічна, соціологічна тощо. Новітні види експертиз було визначено на різних підставах: соціального статусу статі (гендерна) та професійної (моніторингова). Окремо можна виділити герменевтичну експертизу, яка є комплексною у своїй науково-методологічній частині та універсальною за метою (тлумачення заради розуміння). Перспективи розвитку класифікаційного дерева експертиз розгортаються за рахунок пропозицій щодо введення нових видів експертиз. «Наголошується на необхідності проведення етнокультурної (В. М. Баранов, О. І. Овчинніков) <...> і громадської (В. І. Захарова) експертиз як самостійних видів аналізу й оцінки законопроектів, а також конфліктологічної експертизи актів конституційного законодавства (А. А. Єзеров) <...> як виду правової експертизи та психологічної експертизи законопроектів» [15, с. 41–42].

Будь-яке поняття, якщо воно зрозуміле, з логічної точки зору повинне мати дефініцію. А з юридичної точки зору поняття, що має юридичне значення та використовується в юридичній практиці, повинно бути легалізованим. Але в українському праві немає нормативного визначення навіть правової експертизи. «Легальної дефініції правової експертизи нормативно-правових актів в Україні не існує, а в юридичній літературі її поняття тлумачиться неоднозначно» [4, с. 13]. Отже, першим завданням цього дослідження є формування дефініції логічної експертизи в полі права, зокрема як можливої і, як вважає автор, необхідної процедури в законодавчому процесі.

Логічна експертиза – є способом дослідження, аналізу та оцінки логічних форм юридичного тексту, їх відповідності логічним нормам з метою встановлення логічної правильності (у співвідношенні з правовим змістом) та за певною визначеною процедурою. Може застосовуватись у різних сферах юридичної діяльності, як законодавчій, так і правозастосовній. Зокрема, логічна експертиза нормативно-правових актів може здійснюватись у межах процедур тлумачення законів при застосуванні. Здійснювати логічну експертизу різних видів мають логіки з відповідними професійною спеціалізацією та досвідом роботи.

Аналіз і оцінка, що запроваджуються в системі моніторингу як частини законодавчого процесу, містять різні види процедур, як-от: аналіз поточного стану регулювання у визначеній сфері; прогноз впливу пропонованих змін;

аналіз законопроекту на відповідність праву Європейського Союзу; оцінка соціальних, економічних, фінансових та екологічних наслідків та ін. Законопроект проходить також філологічну (лінгвістичну) експертизу. Але серед експертних аналітико-оціночних завдань немає чітко визначеної мети щодо оцінки *логічної* спроможності, формальної правильності законопроекту. Крім питань, що виникають щодо логіки нового закону, є питання щодо його місця та співвідношення з іншими законами, тобто відносно логіки правової системи в цілому. Логічний аналіз системи законодавства, який би здійснювався на постійній основі та був легітимним, мав би забезпечувати порядок у законодавчій практиці, сприяти несуперечливості між нормативними актами, запобігати правовим колізіям тощо.

Логічна експертиза законопроектів повинна мати мету, методику проведення, визначені критерії та інструментарій. За допомогою логічної експертизи потрібно встановлювати можливі наслідки упровадження законопроекту в соціумі. Вона повинна бути узгоджена з обов'язковими експертизами.

Серед методів проведення експертизи законопроектів виділяють як найважливіші: метод порівняння, системно-структурний, лінгвістичний, герменевтичний, моделювання, прогнозування та ін. Важливо вказати й на те, що будь-яка методологія не обходиться без логічних методів, на яких потрібно зосередити увагу.

Логічні методи є невід'ємними складовими нормотворчої техніки, яка є одним із видів *юридичної техніки* [18]. «Сьогодні гостро постає проблема юридично-технічної досконалості нормативно-правових актів і можливості їх практичної реалізації. Останнє, як відомо, досягається через послідовне, *логічне* (виділене нами. – *О. Ю.*) та відповідне використання юридичних прийомів, засобів, способів і дотримання певних правил щодо розробки, складання та оформлення нормативно-правових документів» [12, с. 52]. Логічні вимоги і методи неявно присутні в усіх видах юридичної техніки. Серед *ознак нормотворчої техніки* є такі, що відсилають до логічного знання. Зокрема: 1) надання формальної визначеності змісту нормативних актів при їх первинному створенні або внесенні змін та 2) забезпечення системних зв'язків нормативних актів за умови їх несуперечливості. Перша з вищезазначених ознак ґрунтується на виконанні логічного закону тотожності, а друга – логічного закону непротиріччя. Відповідно, ці ознаки ґрунтуються на принципах логічної визначеності та послідовності.

Необхідність логічної експертизи виникає там, де є проблеми з дотриманням логічних норм у юридичній техніці. Зокрема, при порушенні *правил законодавчої техніки*: там, де є змістовні пробіли в понятійному апараті нормативного акта, що вимагає нових понятійних конструкцій, логічних операцій визначення понять при утворенні дефінітивної норми; порушення однорід-

ності в структурі нормативного акта в результаті змішання класів як множин предметів; ясності і точності понять та суджень при викладі норм права, що зумовлюється однозначністю та чисельною (кількісною) визначеністю за вимогами логічного закону тотожності. Логічна експертиза стає потрібною при виникненні проблем зі *структурою юридичної техніки*. Зокрема, щодо техніки систематизації юридичних документів, де логіка виступає системоутворювальним інструментом. Це стосується кодифікації, методологія якої ґрунтується на логічній теорії класифікації понять, є засобом систематизації нормативних актів і вимагає їх логічної узгодженості. А також – консолідації, де здійснюється об'єднання декількох нормативно-правових актів у єдиний акт без змістовних змін, але з логічним перетворенням форми при систематизації. Зокрема, при інкорпорації, яка також є формою систематизації нормативно-правових актів при приєднанні до системи певної галузі права окремого нормативно-правового акта зі збереженням його змісту, але за формально-логічними правилами. Використання логічних правил і законів у законодавчій техніці забезпечує ясність, точність, чіткість і несуперечливість нормативно-правових актів, їх юридичних конструкцій та системного упорядкування.

Дотримання логічних принципів, законів, правил і методів забезпечує послідовність і несуперечливість нормативно-правового акта. Його формування здійснюється через утворення логічних форм поняття, судження та умовиводу, щодо яких з необхідністю потрібно дотримуватись логічних норм. Крім забезпечення законодавчого процесу критеріями логічної правильності формальної логіки, вагомий інструментарій постачає *деонтична логіка*, яка отримала назви «логіка норм» та «юридична деонтика» через розроблення деонтичних понять, логічних структур нормативних висловлювань та їх логічних відношень. У деонтичній логіці досліджується характер норм права, який означає різний ступінь правових зобов'язань [8]. Ця оціночна «ніша» також залишається незаповненою та потребує уваги з боку законодавців.

Системоутворювальна функція логіки постає також у забезпеченні несуперечності між нормативно-правовими приписами, дотримання оптимальної форми текстів за принципом повноти (без повторів та пробілів), узгодження законопроектів зі всією системою права в цій галузі та ширше, у межах національної системи права. Обґрунтування цих способів законоутворення знаходимо також у сучасній *логіці можливих світів*.

Поняття правової системи ототожнюється з поняттям «*правовий порядок*». Необхідність логічної експертизи в даному випадку пов'язано з тим, що правовий порядок не є простою сталою множиною норм, що упорядкована певним чином. Ця множина динамічна, вона з часом змінюється, але продовжує існувати. У зв'язку з немінучими змінами у змісті правової системи може виникати проблема *ідентичності послідовностей*: «Ідентичність послідов-

ностей визначається не ідентичністю множин норм, а ідентичністю критеріїв їх встановлення» [6, с. 78]. Говорячи мовою логіки, критеріями побудови системи права є суттєві ознаки, а саме: перша історична конституція як початок утворення першого порядку правової системи; правомірність змін у системі з визначенням компетентного органу та норм права; *логічне висновування*: «...логічні наслідки чинних норм є чинними нормами. Це означає, що кожна нединамічна множина, називана «правовою системою», є дедуктивною системою, що включає в себе свої логічні наслідки» [6, с. 78]. Зміни у критеріях побудови правової системи означають зміну правового порядку, що потребує, серед іншого, дослідження логічних наслідків дедукції, проведення логіко-структурного аналізу з відповідними порівняннями та критичними оцінками.

Прийняття *логічного стандарту* означає, що є єдина форма розв'язку для багатьох правових задач одного типу. «У дослідженнях з юридичної методології логічна форма використовується як «рамка», щодо якої узгоджується юридична форма. З іншого боку, логічна форма і засоби її утворення мають також інструментальне значення та коригуються відносно правової необхідності. Від якості такої взаємодії залежить ступінь *розумності права*» [19, с. 40]. «На законодавчому рівні та у правовій теорії юристи нормують правовий предмет, використовуючи найсильніші та найефективніші з точки зору досягнення істинності і тому найвпливовіші щодо практики переконання логічні форми та прийоми. До таких, наприклад, належать: *modus Barbara* простого категоричного силогізму, відомий як *судовий модус*; *modus ponens* умовно-категоричного силогізму, який є логічною формою, призначеною для формування кваліфікації при правопорушенні (його називають *юридичним силогізмом*); *modus tollens* умовно-категоричного силогізму, який постає логічною формою як формально-логічним стандартом правової норми тощо» [Там само]. А логічна форма юридичної кваліфікації має структуру умовно-категоричного силогізму, *modus ponens* [17]. Цей перелік формально-логічних стандартів можна продовжити.

Використання логічних форм і методів здійснюється при *логічному моделюванні*, у якому формуються певні структури *юридичних конструкцій*. Юридична конструкція є певним узагальненням правозастосовної практики і є засобом побудови правового матеріалу певного типу правовідносин. Логічне моделювання є загальнонауковим методом, створеним на основі традукції (умовиводу за аналогією). Юридичні конструкції як логічні моделі дозволяють пов'язувати в єдине ціле низку норм права, упорядковувати матеріал юридичного значення, враховуючи особливості різних галузей права, уніфікувати конкретні склади злочинів в Особливій частині Кримінального кодексу України та використовувати в юридичній практичній аналітиці при розгляді різно-

манітних конкретних випадків у правозастосовній діяльності. Так, базовими юридичними конструкціями є склад злочину в кримінальному праві, модель цивільного договору в цивільному праві тощо. Подальше дослідження логічних параметрів юридичних конструкцій надасть додаткові науково-теоретичні підстави для проведення логічної експертизи.

Логічні методи є невід'ємною складовою техніки тлумачення (інтерпретації) норм права, якою опікується *юридична герменевтика*. Серед багатьох видів тлумачення (таких як мовне, спеціальне юридичне, історичне, телеологічне, функціональне тощо) виділяють і *логічне тлумачення*. «Логічне тлумачення передбачає прояснення структури логічних форм думки, встановлення їх правильності згідно критеріїв істинності» [20]. У свою чергу, дослідження логічних та логіко-семантичних методів тлумачення та інтерпретації є сферою наукового забезпечення *герменевтичної логіки*. Тлумачення потребують перш за все абстрактні норми, що вимагають встановлення або уточнення юридичного значення. Інтерпретація здійснюється шляхом підведення під абстрактну норму конкретного факту, обумовленого контекстуальним змістом. Зменшенню можливості різного тлумачення права у процесі його реалізації, усуванню неясності нормативно-правових актів сприяють дефінітивні норми, спроектовані за логічними правилами дефініції понять.

Метою юридичної практики тлумачення є раціональне розуміння, «доведення до розуму» з ясністю та повнотою первинної думки законодавця. Але саме з цими намірами пов'язано і проблеми *досконалого* розуміння.

Логічні методи є одними з найвагоміших у юридичній методології і, зокрема, в юридичній герменевтиці. До них відносять – аналіз і синтез; логічні методи отримання висновку – дедукцію, індукцію і аналогію, які в сучасних дослідженнях доповнюються методом абдукції; методи абстрагування тощо. Логічні методи використовуються також для моделювання в юриспруденції, особливо в юридичній аргументації.

Принцип логічності є одним із загальних принципів тлумачення закону, поряд із принципами моральності, справедливості, розумності намірів законодавця. За принципом логічності, тлумачення повинно відповідати правилам і законам логіки, не містити логічних помилок. Використання цього принципу забезпечує захист правової норми від абсурдного змісту або від надання нормі абсурдного змісту шляхом її тлумачення, доведення змісту норми до абсурду в умовах юридичної полеміки. Принцип логічності вимагає також уникнення суперечностей між нормами закону.

Крім принципу логічності, важливим є *логічний спосіб тлумачення*, що сформувався ще в логіці Арістотеля [2]. Він найчастіше використовується у випадках, коли через невдалу граматичну форму неможливо досягти розуміння, коли знаходять суперечності між окремими нормами тощо. Логіко-

структурний аналіз форм думки дозволяє встановити логічне значення істинності (формальної правильності) думки та прояснити її правовий зміст, зіставити отримані результати з результатами граматичного тлумачення. У ситуації, коли є прогалини у праві, логічний спосіб тлумачення дозволяє використовувати аналогію права і аналогію закону для конструювання нової правової норми.

Серед існуючих видів законодавчих експертиз вагомою є лінгвістична експертиза, щодо якої розроблено відповідні методологічні підходи та методику проведення [16; 21]. Потрібно зазначити пов'язаність *лінгвістичної* та *логічної* складових у юридичній техніці та при проведенні експертиз законопроектів. Так, серед вимог щодо термінологічної уніфікації в юридичній правотворчій техніці зазначається принцип однозначності, визначений логічним законом тотожності – «застосування в нормативному акті або іншому юридично значущому документі понять і термінів в одному й тому ж, тотожному значенні» [12, с. 54–55]. Задля термінологічної уніфікації потрібно також виконувати заборону щодо логічної помилки «порочне коло» (або «зачароване коло») та уникати помилок «невідоме через невідоме», що порушує логічне правило компетентності при формуванні дефініції понять. Актуальним є також логічне правило мінімальності щодо суворих визначень при уникненні помилок, пов'язаних із надмірністю при наданні характеристик предмету думки. Аналізуючи питання юридичної техніки, науковці зазначають, що багато вимог до лінгвістичної складової норми розкриваються «через логічність та послідовність викладу нормативних положень; відповідність їх до назви нормативно-правового акта та правовідносин, що ним регулюються; відсутність внутрішніх суперечностей та суперечностей з іншими нормативно-правовими актами», «додержання логічних правил і засобів складання нормативного документа, які забезпечують утворення логічної основи нормативно-правового акта і залежно від його виду та обсягу можуть його поділяти на частини, розділи, глави, параграфи, статті та частини, пункти, підпункти, абзаци статей, абзаци пунктів, примітки тощо» [12, с. 55]. Лінгвістичний підхід пов'язано також із необхідністю обґрунтування за логічними нормами: «З лінгвістичного погляду, обґрунтованість інтерпретації певного фрагмента тексту виявляється у встановленні логічних і несуперечливих відношень цього фрагмента з іншими частинами цього тексту, а також з іншими юридичними текстами, тобто у встановленні несуперечливих відношень аналізованого фрагмента в межах речення, абзацу, підрозділу тощо, у межах тексту в цілому і в межах юридичного дискурсу» [1, с. 17].

У системі моніторингу та оцінки законодавчої ініціативи серед іншого потрібен аналіз поточного стану регулювання у визначеній сфері, прогноз впливу пропонованих змін та оцінка його наслідків. І в цих питаннях вагомою також

є логічна складова. Зрозуміло, що законодавча ініціатива може бути вмотивована нелогічністю правового регулювання соціальних дій і процесів, зокрема у причинно-наслідкових зв'язках, їхніх оптимізації чи нерелевантності, при наявності суперечностей тощо. Таким же чином потрібна аргументація щодо виправлення логіки правового регулювання у прогностичній частині логічної експертизи. Саме логічна імплікація дає можливість прогнозування наслідків прийняття нових законів чи внесення змін у чинні нормативні акти.

Необхідність проведення експертиз зумовлена також наявністю *правотворчих помилок* різних видів. Хоча в українському законодавстві нормативно не закріплена необхідність проведення логічної експертизи, але нормативно визначені логічні вимоги щодо юридичних конструкцій. З наявності логічних вимог у законодавстві впливає й необхідність введення логічної експертизи законодавчих актів. А відсутність легалізованої логічної експертизи не означає відсутності логічних помилок та необхідності їх виправлення. Зазначимо, що деякі логічні помилки методологічно визначені серед лінгвістичних (або помилково вважаються лінгвістичними, або поєднуються як логіко-лінгвістичні з суто лінгвістичними видами помилок), що дещо викривляє науковий підхід, необґрунтовано підпорядковує логічне знання лінгвістичному та тягне за собою недостатньо кваліфіковані експертні висновки. На жаль, у деяких класифікаціях правотворчих помилок можна побачити таку суміш помилок лінгвістичних та логічних¹. Зрозуміло, що для проведення якісної логічної експертизи потрібно залучати фахівців-логіків². Тому серед правотворчих помилок потрібно все ж таки розрізнявати лінгвістичні та логічні помилки. Тож прагнемо до більш професійно визначеного компетентного наукового підходу до експертної законодавчої діяльності, бо «Вихід експерта-лінгвіста за межі своєї компетенції може бути підставою для визнання експертизи нікчемною» [1, с. 5]. І це стосується не тільки підмін компетенцій лінгвіста і юриста, а будь-яких фахових компетенцій. А поки немає коректного розрізнення логічної та лінгвістичної експертиз, у науковій літературі можна знайти пасажі, у яких лінгвістична експертиза є інструментом виправлення не тільки лінгвістичних, а й логічних помилок: «лінгвістична експертиза законопроектів є необхідним та ефективним інструментом виявлення та виправлення логічних, мовних і,

¹ І в цій суміші можна знайти недостатньо визначені види помилок (наприклад, «розмитість визначень»), що потребують уточнення з точки зору логіки. Бо, по-перше, визначення є логічною операцією над поняттям, і тому помилки щодо визначень повинні відноситись до логічних. А по-друге, словосполучення «розмитість визначень» є некоректним ім'ям, бо воно багатозначне і не може позначати конкретну помилку. Це також свідчить про необхідність залучення фахівців-логіків для побудови методологічної бази логічної експертизи законодавства.

² Це не означає, що лінгвіст не може зробити логічний аналіз, як і те, що логік не може зробити лінгвістичний аналіз. Але зрозуміло, що розумніше буде використати потенціал фахівців-логіків для логічної експертизи, а фахівців-лінгвістів – для лінгвістичної. Це, безумовно, вплине на підвищення якості експертних висновків, раціоналізує експертологічну практику.

зокрема, юридичних помилок у нормативно-правових текстах, а також умовою підвищення якості законодавства»¹ [7, с. 150]. Аналогічні висловлювання знаходимо й у інших авторів, де лінгвістична експертиза сприяє виправленню недоліків і помилок у законопроектах та чинних нормативно-правових актах, серед яких, окрім лінгвістичних, є логічні: алогізми, «порушення родовидових зв'язків між поняттями» [3, с. 48].

Тож, проводячи більш сувору класифікацію правотворчих помилок, їх слід поділяти на лінгвістичні, пов'язані з термінологією, де порушуються лінгво-юридичні норми мови законів (такі як граматичні помилки, плеоназми, уживання некодифікованих термінів тощо) та логічні, пов'язані з понятійною та іншими логічними формами юридичного тексту, що порушують розумність права (такі як суперечність, неточність, неоднозначність, порушення правил дефініції, невизначеність логічних значень сполучників, причинно-наслідкових зв'язків тощо). До логічних помилок, як алогізмів, дослідники відносять «порушення загальної, предметної, текстової логіки, неврахування імплікацій, ... невдале формулювання» [7, с. 154]. У цілому виправлення логічних помилок сприятиме забезпеченню єдності правових понять у законодавстві. Результатом проведеної експертизи має стати експертний висновок та пропозиції щодо вдосконалення тексту законопроекту.

Логічна експертиза повинна здійснюватись з урахуванням особливостей так званої «юридичної логіки», яка відрізняється від традиційної та класичної логік обмеженнями та винятками щодо логічного знання, зумовленими специфікою правових предметів. Наприклад, проводячи логічну експертизу, не можна відносити до логічних помилок юридичну фікцію. З логічної точки зору юридична фікція (як усиновлення, строки розірвання шлюбу тощо) є необхідними нульовими (порожніми) поняттями. До подібних необхідно нульових понять відносяться й такі поняття, як ідеальний газ, абсолютно тверде тіло та ін., якими успішно користуються в багатьох науках. Юридичні фікції компенсують невизначеність у законодавстві, можуть слугувати способом вирішення конфлікту між соціальними поняттями і розумінням їх на законодавчому рівні [22]. Вони є юридично і логічно необхідними, але не хибними². Тому їх не можна відносити до логічних помилок.

Висновки. Отже, наше дослідження демонструє, що наука логіка має багатий методологічний ресурс, який може залучатись до перевірки та оцінки законопроектів. Для розвитку законодавчої практики, її більш системного

---

¹ Авторка не може погодитись з таким твердженням.

² Нульові (порожні) хибні поняття є окремим видом нульових понять, що не відповідають дійсності або спотворюють її, не відповідають жодному з існуючих предметів, є гносеологічною помилкою. Наприклад, до таких понять відносяться неіснуючі адреси, імена, фейкові поняття, лжесвідчення тощо.

провадження та подальшої демократизації в цьому дослідженні пропонується включення поряд з правовою, етнокультурною, філологічною та соціально-психологічною необхідної для законодавчого процесу логічної експертизи. Для її практичного втілення необхідно прийняти певні загальноправові норми та внести зміни в чинне законодавство. Зокрема, більшість авторів, які досліджували експертну тематику, до яких відносить себе і авторка цієї статті, стверджують про доцільність прийняття Закону «Про нормативно-правові акти» [10, с. 37], у якому будуть встановлені єдині правила підготовки законопроектів, у тому числі моніторингу та оцінки реалізації законів. А також – Закону «Про експертну законопроектну діяльність в Україні» з нормативним розширенням кола експертиз проектів законів з більш чітким визначенням їх критеріїв та розмежуванням функцій [15, с. 47–48], куди авторка пропонує включити й логічну експертизу.

У свою чергу, логічна експертиза визначається нами як окремий вид експертиз у складі повноцінної уніфікованої системи моніторингу та оцінки ухвалених рішень, що буде здійснюватись за визначеними згідно з логічною наукою критеріями і соціально-правовими функціями.

Науково-теоретичне обґрунтування необхідності упровадження логічної експертизи в законодавчу практику сприяє подальшому розвитку правової експертології. Упровадження логічної експертизи законопроектів в Україні з запропонованими методологічними засадами науки логіки потребує належного правового оформлення, кадрового та методичного забезпечення, передусім на рівні законодавчої гілки влади. При належному розвитку експертологічного досвіду логічна експертиза може проводитись на рівні виконавчої та судової гілок влади різних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. №3. С. 3–18.
2. Аристотель. Об истолковании. *Аристотель. Политика. Метафизика. Аналитика*. Москва : Эксмо ; Санкт-Петербург : Мидгард, 2008. С. 485–504.
3. Артикуца Н. Законодавчий текст як предмет лінгвістичної експертизи. *Визначальні тенденції генезису державності і права: зб. наук. пр. : [міжнар. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання»]*. Миколаїв : Іліон, 2007. С. 48–51. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2462> (дата звернення: 04.02.2022).
4. Богачова Л. Л. Правова експертиза нормативно-правових актів як складник нормотворчого процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 12–15. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/3.pdf (дата звернення: 04.02.2022).

5. Булыгин Е. В. Логика и право. *Правоведение*. 2013. №4 (309). С. 12–17.
6. Булыгин Е. В. Избранные работы по теории и философии права. Пер. с англ., нем., испанского. Санкт-Петербург : АЛЕФ-Пресс, 2016. 476 с.
7. Бугайко Ю. О. Види лінгвістичної експертизи законопроектів: перспектива впровадження в Україні. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 38. С. 145–166. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=apyl_2019_38_11. (Дата звернення: 04.02.2022).
8. Деонтична логіка. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.* Харків : Право, 2017. С. 198–202.
9. Законодавча процедура. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін.* Харків : Право, 2017. С. 155.
10. Заславський О., Хоруженко О. Концепція законодавчого процесу «від початку до кінця» (Policy Paper). 2017. 52 с. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Policy-Paper_End-to-end.pdf (дата звернення: 26.01.2022).
11. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість. Теоретичні та логічні засади. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 192 с. URL: http://www.adhdportal.com/book_2740.html (дата звернення: 16.01.2022).
12. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. *Інформація і право*. 2014. № 2 (11). С. 52–56. URL: <http://www.ippi.org.ua/lebedenko-vi-yuridichna-tekhnika-ponyattya-priznachennya-metodologichni-zasadi-zastosuvannya> (дата звернення: 10.01.2022).
13. «Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів» від 21 листопада 2000 р. № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text>. (Дата звернення: 12.01.2022).
14. Плавич В. П., Плавич С. В. Засадничі принципи правотворчої діяльності як основа її ефективності. *Альманах права. Свобода, рівність та гідність особи в правовій теорії та юридичній практиці*. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2013. Вип. 4. С. 83–87.
15. Погребняк Н. С. Експертиза у сфері законотворчості: на прикладі діяльності Апарату Верховної Ради України (теоретичний аспект). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 39–51.
16. Судилова Н. В. Состояние методологии проведения лингвистической экспертизы нормативных правовых актов в некоторых странах постсоветского пространства. *Сборник материалов конференции «Язык и право: актуальные проблемы взаимодействия»*. 2017. URL: <http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw7/sudilovskaya.html> (дата звернення: 20.01.2022).
17. Ціппеліус Р. Юридична методологія : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2003. 184 с.

18. Юридична техніка. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права/ О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. Харків : Право, 2017. С. 899.
19. Юркевич О. М. Комплексний характер логіки в юридичній методології. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2019. № 1 (40). С. 39–49.
20. Юркевич О. М. Логічні аспекти юридичної герменевтики. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2019. № 3 (42). С. 34–44.
21. Юрчук О. Ф. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчої діяльності (на матеріалі нормативно-правових актів України та Автономної Республіки Крим). *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. № 7 (1). С. 159–162. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=VKhnuvs_1999_7%281%29_29 (дата звернення: 12.01.2022).
22. Яслик В. І., Гатала І. Ю. Правові фікції в законодавстві: теоретико-прикладний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 834–837. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/214.pdf. (Дата звернення: 24.12.2021).

REFERENCES

1. Azhnyuk, L. V. (2016). Typologiya ob'ektiv lingvistichnoyi ekspertyzy i metodyka yix doslidzhennya. *Movoznavstvo—Linguistics*. 3, 3–18 [in Ukrainian].
2. Aristotel' (2008). Ob istolkovanii. *Aristotel'. Politika. Metafizika. Analitika*. Moskva: Eksmo; Sankt-Peterburg: Midgard, 485–504 [in Russian].
3. Artykucza, N. (2007). Zakonodavchyy tekst yak predmet lingvistichnoyi ekspertyzy. *Vyznachalni tendencyi genezyisu derzhavnosti i prava: proceedings of the Scientific and Practical Conference: [mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Treti Prybuzki yurydychni chytannya»]*. Mykolayiv : Ilion, 48–51. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2462> [in Ukrainian].
4. Bogachova, L. L. (2016). Pravova ekspertyza normatyvno-pravovyh aktiv yak skladnyk normotvorchogo procesu. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal—Legal scientific electronic journal*. 6, 12–15. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/3.pdf [in Ukrainian].
5. Bulygin, E. V. (2013). Logika i pravo. *Pravovedenie—Jurisprudence*. 4 (309), 12–17 [in Russian].
6. Bulygin, E. V. (2016). Izbrannye raboty po teorii i filosofii prava. Per. s angl., nem., ispanskogo. SPb: Alef-Press, 476 s. [in Russian].
7. Bugajko, Yu.O. (2019). Vydy lingvistichnoyi ekspertyzy zakonoproektiv: perspektyva vprovadzhennya v Ukraini. *Aktualni problemy ukrayinskoyi lingvistyky: teoriya i praktyka—Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*. Vyp. 38,

- 145–166. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_m_e_t_a&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=apyl_2019_38_11 [in Ukrainian].
8. Deontychna logika (2017). *Velyka ukrayinska yurydychna encyklopediya, u 20 t. T 2: Filosofiya prava* / redkol.: S. I. Maksymov (golova) ta in. Kharkiv: Pravo, 198–202 [in Ukrainian].
  9. Zakonodavcha procedura (2017). *Velyka ukrayinska yurydychna encyklopediya, u 20 t. T. 3: Zagalna teoriya prava.* / O. V. Petryshyn (vidp. red.) ta in. Kharkiv : Pravo, 155 [in Ukrainian].
  10. Zaslavskyy, O., Xoruzhenko O. (2017). Konceptiya zakonodavchogo procesu «vid pochatku do kincy» (Policy Paper). URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Policy-Paper_End-to-end.pdf [in Ukrainian].
  11. Kovalskyy, V. S., Kozincev, I. P. (2005). Pravotvorchist. Teoretychni ta logichni zasady. K.: Yurinkom Inter. URL: http://www.adhdportal.com/book_2740.html [in Ukrainian].
  12. Lebedenko, V. I. (2014). Yurydychna texnika: ponyattya, pryznachennya, metodologichni zasady zastosuvannya. *Informaciya i pravo—Information and law.* 2(11), 52–56. URL: <http://www.ippi.org.ua/lebedenko-vi-yuridichna-tekhnika-ponyattya-priznachennya-metodologichni-zasadi-zastosuvannya> [in Ukrainian].
  13. «Metodychni rekomendaciyi shhodo provedennya pravovoyi ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovyx aktiv» vid 21 lystopada 2000 r. 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text> [in Ukrainian].
  14. Plavych, V. P., Plavych, S. V.(2013). Zasadnychi pryncypy pravotvorchoyi diyalnosti yak osnova yiyi efektyvnosti. *Almanah prava. Svoboda, rivnist ta gidnist osoby v pravovij teoriyi ta yurydychnij praktyci—Almanac of Law. Freedom, equality and dignity of the person in legal theory and legal practice. Vypusk 4.* Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koreczkogo NAN Ukrayiny. 83–87 [in Ukrainian].
  15. Pogrebnyak, N. S. (2016). Ekspertyza u sferi zakonotvorchosti: na prykladi diyalnosti Aparatu Verhovnoyi Rady Ukrainy (teoretychnyj aspekt). *Derzhavne budivnyctvo ta misceve samovryaduvannya—State building and local self-government. Vyp. 31,* 39–51 [in Ukrainian].
  16. Cudilovskaya, N. V. (2017). Sostoyanie metodologii provedeniya lingvisticheskoy ekspertizy normativnyh pravovyh aktov v nekotoryh stranah postsovetskogo prostranstva. *Proceedings of the Conference «Yazyk i pravo: aktual'nye problemy vzaimodejstviya».* URL: <http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw7/sudilovskaya.html> [in Russian].
  17. Cippelius, R. (2003). Yurydychna metodologiya. Navchalnyj posibnyk. Chernivci: Ruta [in Ukrainian].
  18. Yurydychna texnika (2017). *Velyka ukrayinska yurydychna encyklopediya u 20 t. T. 3 : Zagalna teoriya prava* / O. V. Petryshy'n (vidp. red.) ta in. Kharkiv: Pravo, 899 [in Ukrainian].

19. Yurkevych, O. M. (2019). Kompleksnyi kharakter logiky v iurydychnii metodologii. *Visnyk Natsionalnogo iurydychnogo universytetu imeni Yaroslava Mudrogo—Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Seriya: Filosofiya. I (40), 39–49* [in Ukrainian].
20. Yurkevych, O. M. (2019). Logichni aspekty yurydychnoyi germeneytyky. *Visnyk Nacionalnogo yurydychnogo universytetu imeni Yaroslava Mudrogo—Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Seriya: Filosofiya. 3(42), 34–44* [in Ukrainian].
21. Yurchuk, O. F. (1999). Ekspertnyj lingvistychnyj analiz yak element normotvorchoyi diyalnosti (na materialii normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy ta Avtonomnoyi Respubliki Krym). *Visnyk universytetu vnutrishnix sprav—Bulletin of the University of Internal Affairs. 7(1), 159–162*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=VKhnuvs_1999_7%281%29_29 [in Ukrainian].
22. Yaslyk, V. I., Gatala, I. Yu. (2021). Pravovi fikciyi v zakonodavstvi: teoretyko-prykladnyj aspekt. *Yurydychnyj naukuovyj elektronnyj zhurnal—Legal scientific electronic journal. 11, 834–837*. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/214.pdf [in Ukrainian].

Юркевич Елена Николаевна, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

О НЕОБХОДИМОСТИ ЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ (НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ)

В статье рассматривается проблема усовершенствования законодательного процесса, его демократизации и рационализации. Предлагается введение в законодательную экспертологическую практику логической экспертизы. Исследуется методологический арсенал логического знания и юридической логики для привлечения к научно-методологическим основам логической экспертизы законопроектов. Проводится более четкое разграничение сфер лингвистической и логической экспертиз.

Ключевые слова: законодательный процесс, юридическая техника, логическая экспертиза, принцип логичности, логический метод, логическое моделирование, логическое толкование.

Yurkevych Olena Mykolaivna, Doctor of Philosophy, Professor,
Professor of the Department of Philosophy
of the Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

ON THE NEED FOR LOGICAL EXPERTISE IN THE LEGISLATIVE PROCESS (SCIENTIFIC AND THEORETICAL RATIONALE)

Problem setting. *The article deals with the problem of improving the legislative process, its democratization and rationalization. An introduction to the legislative expert practice of logical expertise is proposed. The methodological arsenal of logical knowledge and legal logic is being explored to bring the logical examination of draft laws to the scientific and methodological foundations. A clearer distinction is made between the spheres of linguistic and logical expertise.*

Keywords: *legislative process, legal technique, logical expertise, logic principle, logical method, logical modeling, logical interpretation.*

